

aglomeracja opolska

Dr Krzysztof Badora
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Opolski

Bioróżnorodność nad Odrą – atuty czy przeszkody w tworzeniu planów rozwojowych gmin

Prószków, 3 października 2019 r.

Fundusze
Europejskie
Program Regionalny

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

**Dobra
bioróżno-
rodność:**

Zła bioróżnorodność:

TEZY:

- 1. Bioróżnorodność jest dobra w tworzeniu planów rozwojowych w funkcjach przestrzeni i rozwoju bazujących na wysokich walorach przyrodniczych:**
 - turystyka, rekreacja i wypoczynek,**
 - ochrona zdrowia – dobry stan środowiska,**
 - formy kultury związane z tożsamością historyczną,**

- 2. Bioróżnorodność nie jest komfortem w tworzeniu planów rozwojowych dla większości innych funkcji, w tym:**
 - produkcyjno-usługowych,**
 - osadniczych,**
 - ochrony przeciwpowodziowej w jej twardej betonowo-wałowej formie,**
 - żeglugi, komunikacji drogowej i kolejowej,**
 - rolnictwa, zwłaszcza intensywnego,**
 - infrastruktury technicznej,**

Plany a realizacja:

Bioróżnorodność bywa niemal zawsze przeszkodą w realizacji planów z pkt. 2

...i niestety również w realizacji planów z pkt. 1.

Wniosek:

Chciałoby się napisać, że to cudownie mieć w dolinie Odry wysoką bioróżnorodność, ale prawda jest taka, że jej ochrona to pole licznych konfliktów.

*Główne obszary trudnych interakcji
bioróżnorodność – funkcje rozwoju w dolinie
Odry:*

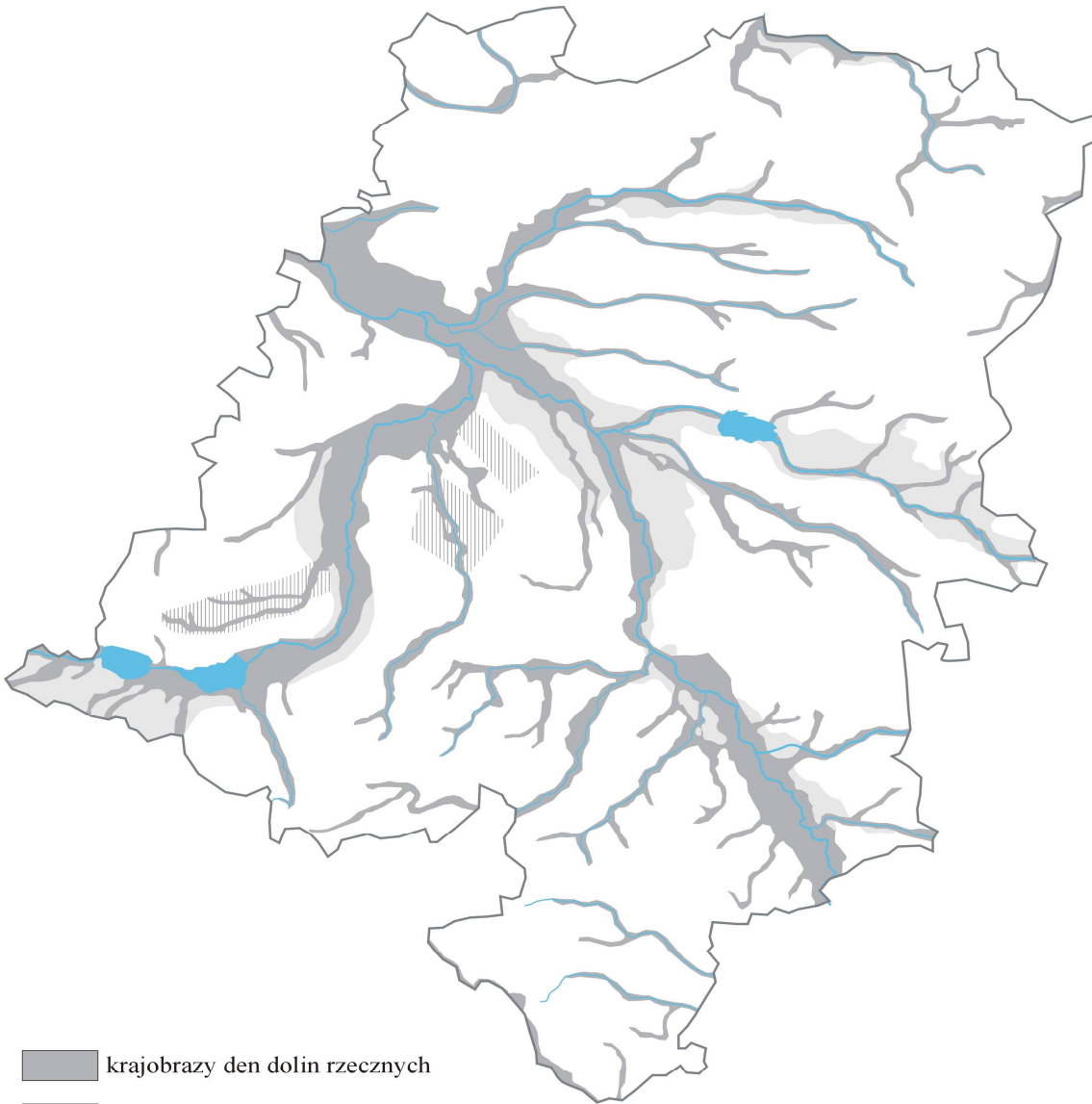
-rolnictwo

-szlak żeglowny

-ochrona przeciwpowodziowa

-osadnictwo

-produkcja i usługi

- krajobrazy den dolin rzecznych
- krajobrazy teras nadzalewowych
- krajobrazy obniżen różnej genezy

Z CZEGO WYNIKA BIORÓŻNORODNOŚĆ DOLINY ODRY NA TLE OPOLSZCZYZNY ?

- 1. Jest dużo wody, która okresowo zalewa różne rzeczy,***
- 2. Woda jest płytko w gruncie i okresowo w obniżeniach stoi na powierzchni,***
- 3. Jak jest mokro i niebezpiecznie to ludzie nie bardzo chcą w dolinie mieszkać = niewielka urbanizacja (pomijając Koźle, Krapkowice, Opole i Brzeg),***
- 4. Jak woda wylewa to tworzy mady – żyzne gleby = bujna roślinność,***
- 5. Bujna roślinność = bujna fauna, bo jest co jeść i gdzie się schronić,***
- 6. Rzeka różne rzeczy przynosi (np. nasiona) i pozostawia (np. starorzecza),***
- 7. Dużo roślin i zwierząt migruje wzdłuż rzeki.***

BIORÓŻNORODNOŚĆ DOLINY ODRY NA TLE OPOLSZCZYZNY

- 1. Rośliny – 1/2 z ok. 1500 gatunków**
- 2. Grzyby – 1/2 z ok. 50 gatunków**
- 3. Bezkręgowce – 1/3 z ok. 80 gatunków rzadkich i chronionych**
- 4. Ryby – większość z ok. 30 gatunków**
- 5. Płazy – prawie wszystkie z ok. 13 gatunków**
- 6. Gady – większość z ok. 8 gatunków**
- 7. Ptaki – ok. 260 z 300 gatunków**
- 8. Ssaki – ok. 30 z 40 gatunków**
- 9. Typy zbiorowisk roślinnych - ekosystemów – ok. 80 ze 150**

KLUCZOWE OBSZARY DOLINY ODRY DLA BIORÓŻNORODNOŚCI

1. Lasy łęgowe, olsy i grądy

2. Starorzecza

3. Łąki i pastwiska – niemal wszystkie formy niezbyt intensywnie nawożone, a w szczególności:

a) siedliska przyrodnicze chronione:

- **łąki świeże użytkowane ekstensywnie**
- **zmiennowilgotne łąki trzęślicowe**
- **łąki selernicowe**

b) łąki wilgotne i formy przejściowe z szuwarami oraz ziołoroślami

3. Nieużytki, w szczególności o skrajnych warunkach wilgotnościowych

4. Wszelkiego rodzaju zadrzewienia pojedyncze, liniowe i obszarowe.

5. Stara zabudowa.

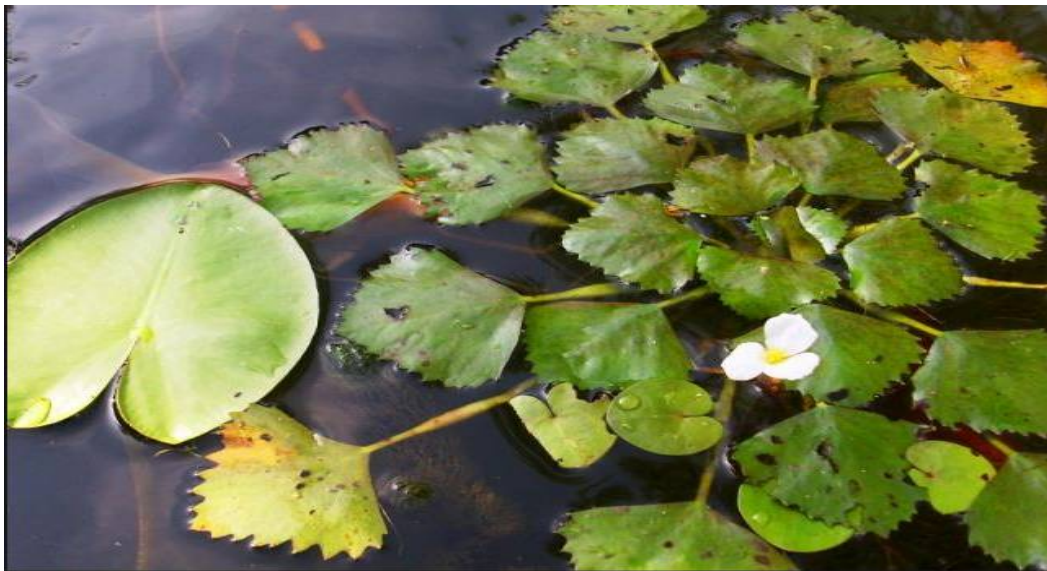
***ELEMENTY STRUKTURY PRZESTRZENNEJ DOLINY ODRY
I ICH ZNACZENIE DLA OCHRONY BIORÓŻNORODNOŚCI***

TERENY NIEZABUDOWANE

- *stawy, oczka wodne, rzeki*
- *torfowiska, bagniska, szuwary*
- *łąki i pastwiska*
- *zadrzewienia punktowe, liniowe i obszarowe*
- *lasy łęgowe i grądy*

TERENY ZABUDOWANE

- *stare budynki i budowle*
- *murki*

TYPY TERENÓW PRZYRODNICZO-CENNYCH NA OBSZARACH ZABUDOWANYCH

Stara zabudowa:

- nietoperze
- sowy

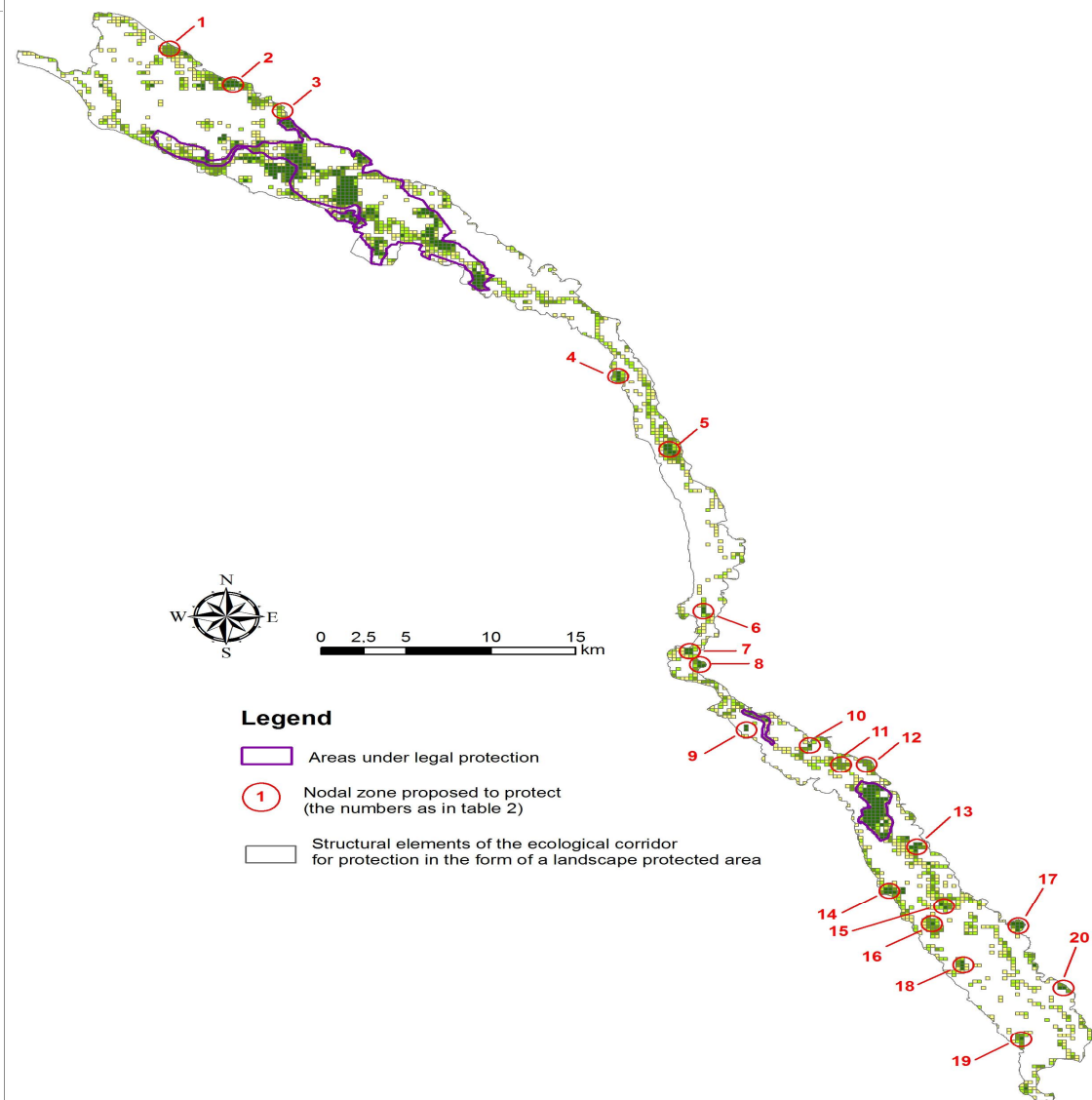
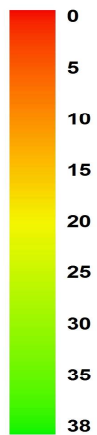
Murki skalne:

- roślinność

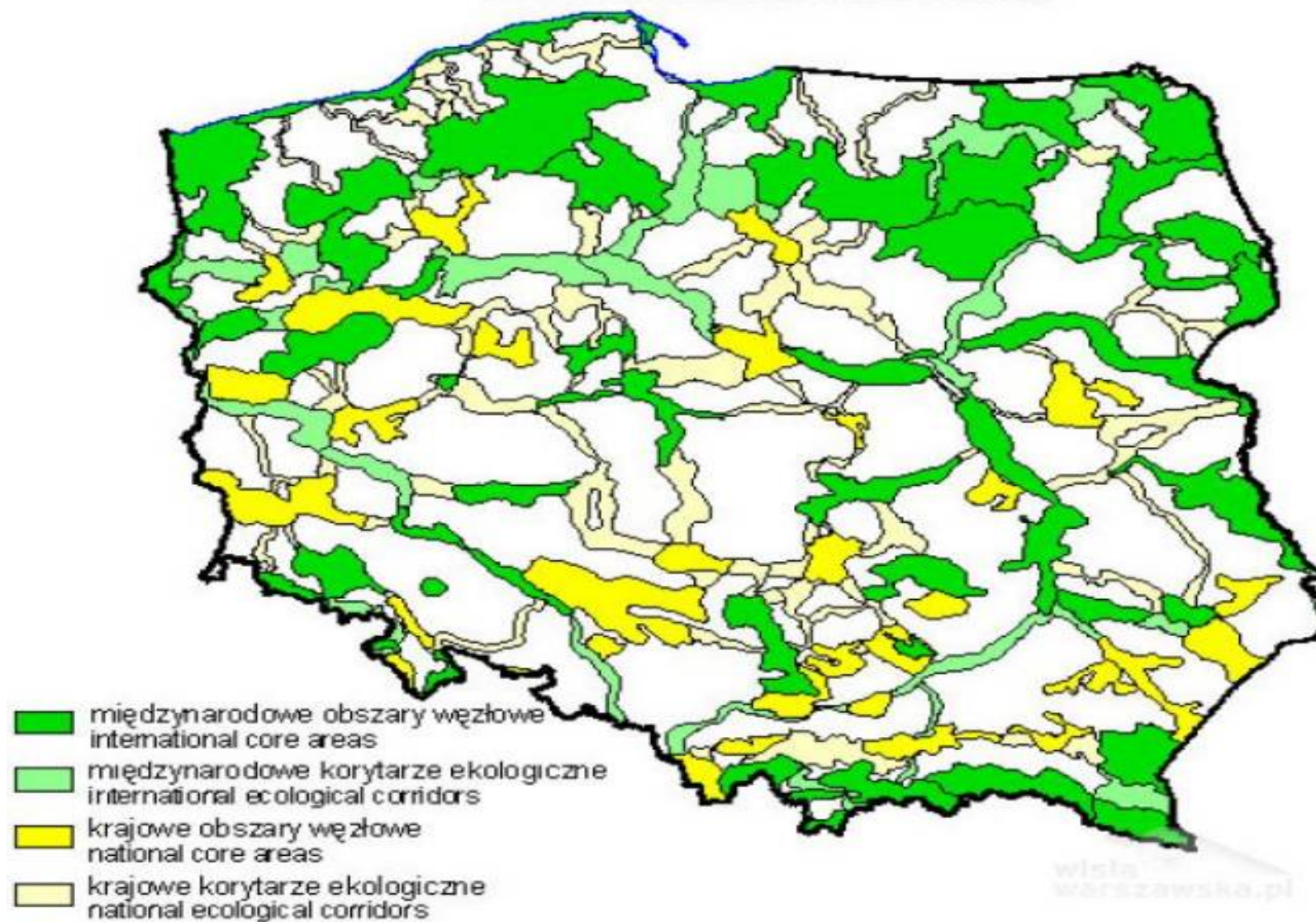

Wskaźnik naturalności

Legend

KRAJOWA SIEĆ EKOLOGICZNA ECONET - POLSKA
NATIONAL ECOLOGICAL NETWORK

Zagrożenia bioróżnorodności w dolinie Odry

1. Uproszczenie struktury krajobrazu (zmniejszenie mozaikowości)

a) Preferowanie dużych kompleksów pól kosztem małych - zanik miedz, zadrzewień śródpolnych

b) Przekształcanie łąk w grunty orne

c) Zmniejszanie powierzchni zadrzewień

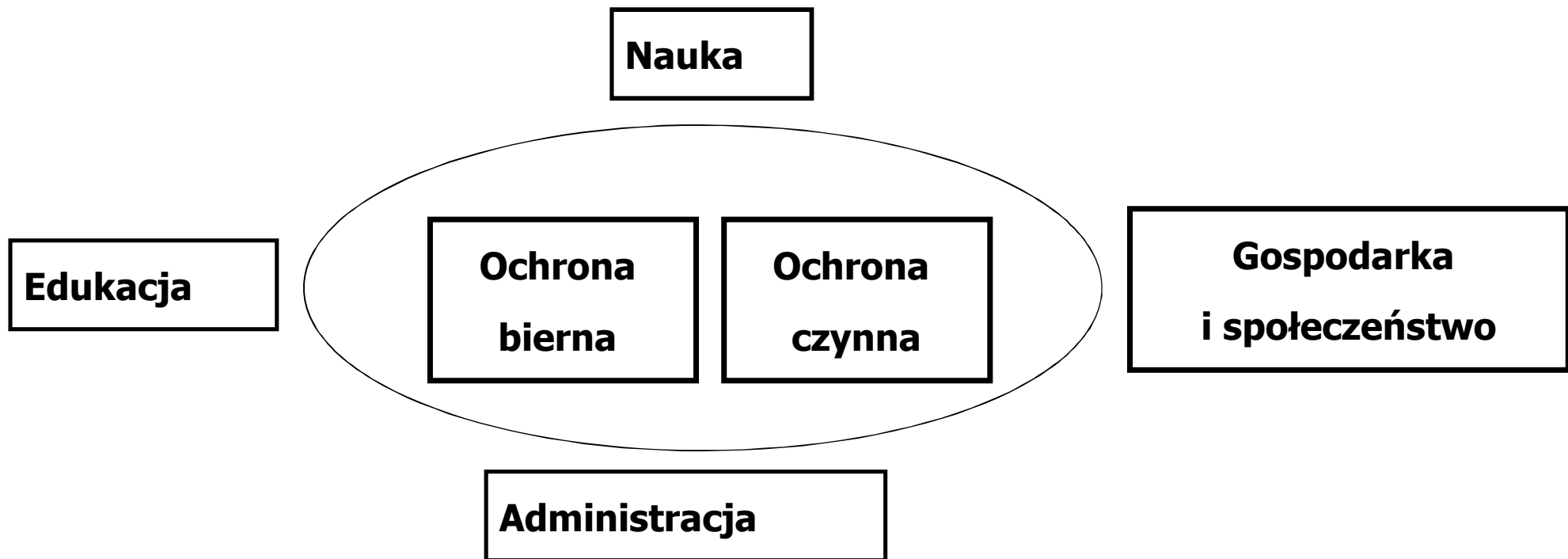
d) Degradacja i dewastacja starorzeczy oraz innych zbiorników wodnych

2) Zanieczyszczenie środowiska

a) Chemizacja produkcji rolnej – nawożenie, środki ochrony roślin >

b) Nieuregulowana gospodarka ściekowa w domach i gospodarstwach <

OCHRONA BIORÓŻNORODNOŚCI DOLINY ODRY

PODSTAWOWY PODZIAŁ INSTRUMENTÓW

```
graph TD; Title[PODSTAWOWY PODZIAŁ INSTRUMENTÓW] --> Passive[Ochrona bierna]; Title --> Active[Ochrona czynna]; Passive --> Admin[Administracyjna]; Passive --> Legal[Prawna]; Active --> Reintegration[Rekultywacja]; Active --> Rehabilitation[Rewaloryzacja]; Rehabilitation --> Restitution[Restytucja]; Rehabilitation --> Nursing[Pielęgnacja];
```

Ochrona
bierna

Administracyjna

Prawna

Ochrona
czynna

Rekultywacja

Rewaloryzacja

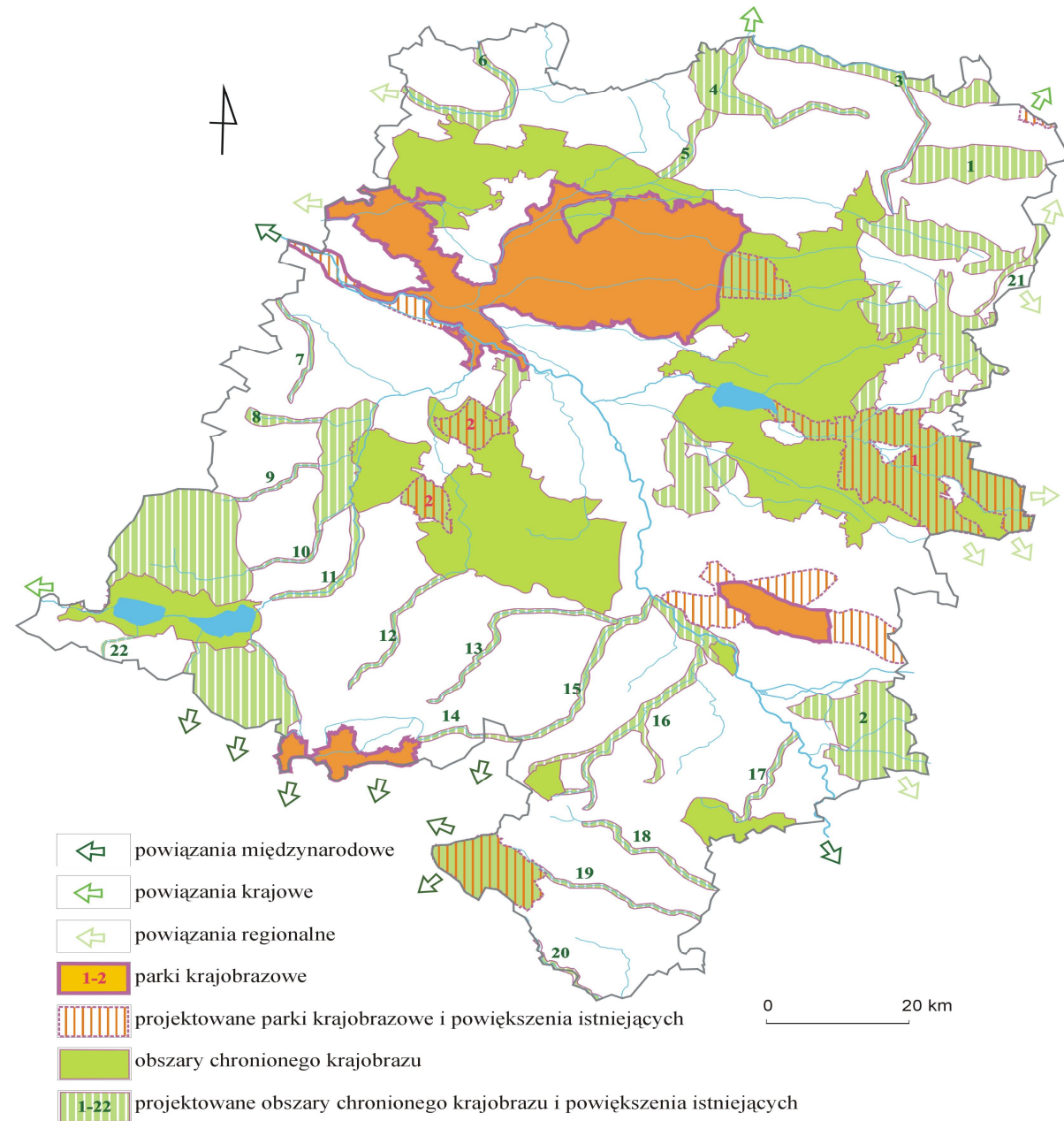
Restytucja

Pielęgnacja

PRAWNE FORMY OCHRONY PRZYRODY

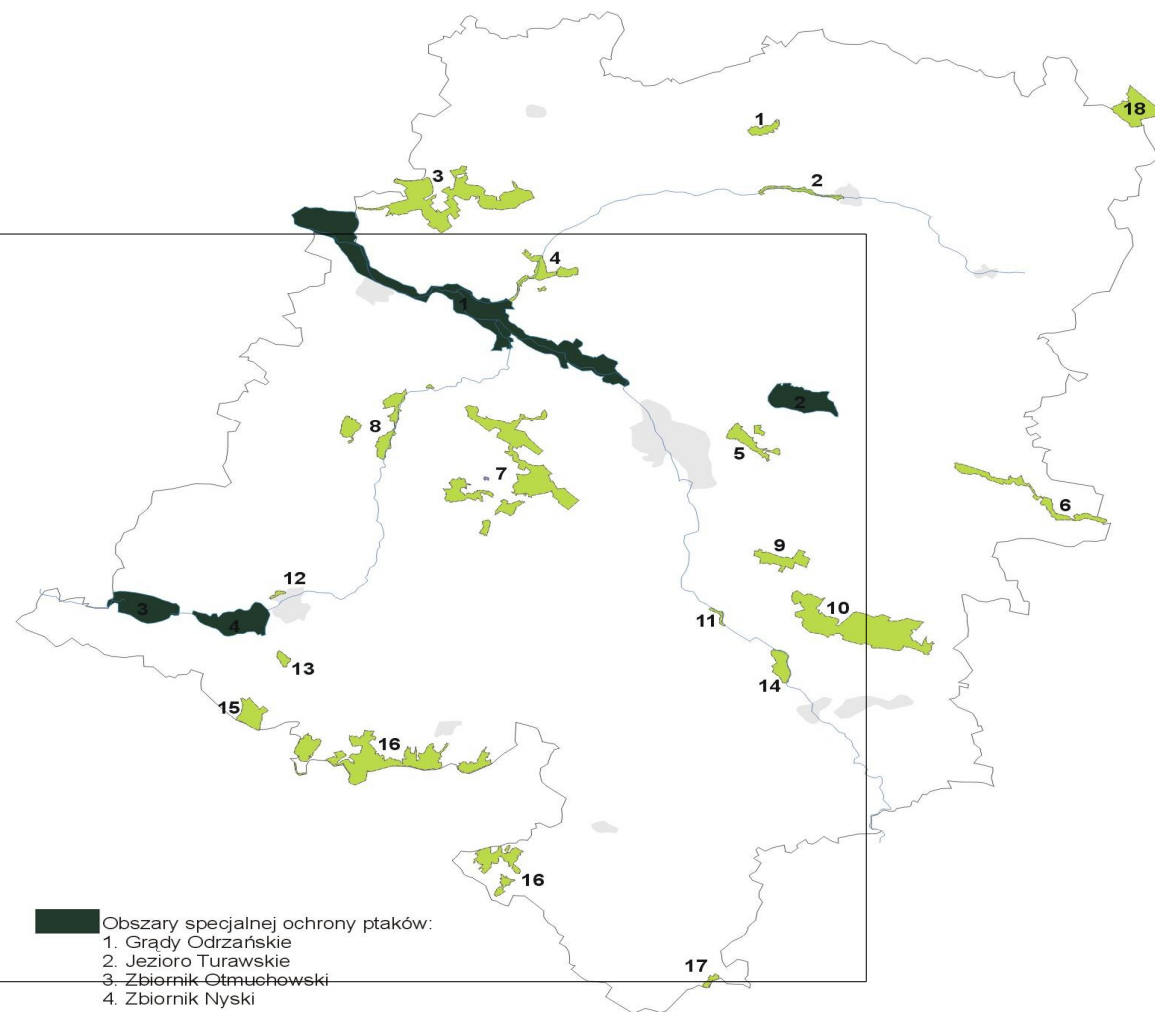

System ochrony docelowy

Natura 2000 w dolinie Odry

Nie można obecnie wyświetlić tego obrazu.

Obszary specjalnej ochrony ptaków:

1. Grądy Odrzańskie
2. Jezioro Turawskie
3. Zbiornik Otmuchowski
4. Zbiornik Nyski

Specjalne obszary ochrony siedlisk:

1. Tekłusia
2. Łąki w okolicach Kluczborka nad Stobrawą
3. Lasy Barucickie
4. Łąki w okolicach Karłowic nad Stobrawą
5. Łąki w okolicach Chrzastowic
6. Dolina Małej Panwi
7. Bory Niemodlińskie
8. Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej

9. Kamień Śląski
10. Góra św. Anny
11. Żywocickie Łęgi
12. Forty Nyskie
13. Przyłek nad Białą Głucholaską
14. Łęg Zdzieszowicki
15. Ostoja Sławniowicko-Burgrabicka
16. Góry Opawskie
17. Las Rozumicki
18. Załęczański Łuk Warty

NATURA 2000?

System przestrzennej i instytucjonalnej ochrony przyrody UE

- **OSO – Dyrektywa Rady Europy z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dziko żyjących ptaków (2009/147/WE), zwana Dyrektywą Ptasia**
- **SOO – Dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory przyjęta 21 maja 1992 r, zwana Dyrektywą Siedliskową lub Habitatową**

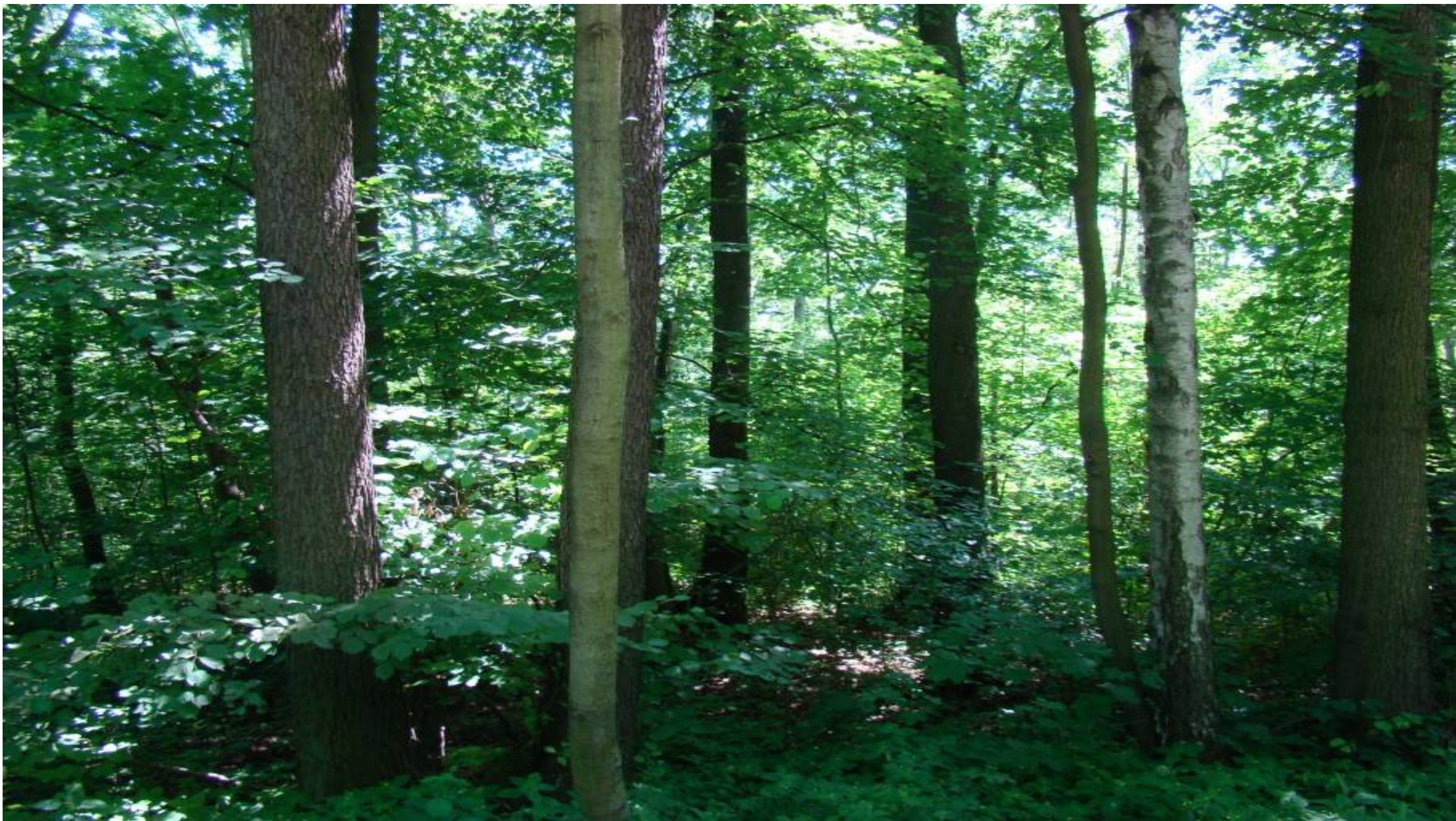

CO SIĘ WIAŻE Z NATURA 2000?

zabrania się podejmowania działań mogących osobno lub w połączeniu z innymi działaniami oddziaływać na cele ochrony Natura 2000 (siedliska, gatunki, integralność)

POLA KONFLIKTÓW Z OBSZARAMI CHRONIONYMI

- ochrona przeciwpowodziowa – przebudowa dolin rzecznych i budowa urządzeń hydrotechnicznych, w tym wałów, zapór, stopni wodnych, koryt rzecznych, a także działania związane z koniecznością zabezpieczenia przeciwpowodziowego podczas wezbrań, w tym retencjonowania wody oraz zwiększonych zrzutów ze zbiorników zaporowych, zapewnienia przepustowości międzywala i innych,***
- żegluga – obejmuje konflikty związane z retencjonowaniem wód w zbiornikach i zasilaniem odrzańskiej drogi wodnej, a także problemy budowy, przebudowy obiektów służących żegludze, w tym również zmiany koryta Odry***
- turystyka i rekreacja – obejmuje procesy rozwoju funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnych nad zbiornikami wodnymi,***
- melioracje i rolnictwo – konflikty mają znaczenie głównie na terenie OSO Grądy Odrzańskie, gdzie dominującą funkcją jest rolnictwo.***

Z CZEGO WYNIKAJĄ KONFLIKTY NA STYKU OCHRONA PRZYRODY – GOSPODARKA WODNA

- **koncentracje chronionych walorów przyrodniczych na terenach kluczowych dla zadań gospodarki wodnej - ginące ekosystemy wodno-błotne**
- **korytarz ekologiczny i jego przegradzanie oraz osłabianie struktury**
- **znaczący zazwyczaj zakres przestrzenny i rzeczowy inwestycji związanych z gospodarką wodną**
- **znaczne zaniedbania słabo doinwestowanej gospodarki wodnej, w tym ochrony przeciwpowodziowej oraz żeglugi, generujące potrzeby podejmowania licznych zadań w chronionych lub projektowanych do ochrony ostojach przyrody**
- **nowe wyzwania stojące przed gospodarką wodną, wynikające ze zmian klimatycznych, a także zmieniających się sposobów gospodarowania w rolnictwie oraz produkcji nierolniczej**
- **niekompatybilność, a w znacznej części sprzeczność systemów przepisów prawa regulującego gospodarkę wodną, w tym np. ochronę przeciwpowodziową, z przepisami ochrony przyrody, a także brak procedur współpracy instytucji nadzorujących systemy ochrony przyrody i systemy zagospodarowania wód**

Praca na jazie
bez kamizelki
WZBRONIONA

OSOBOM
NIEZATRUDNIOM
WSTĘP
WZBRONIONY

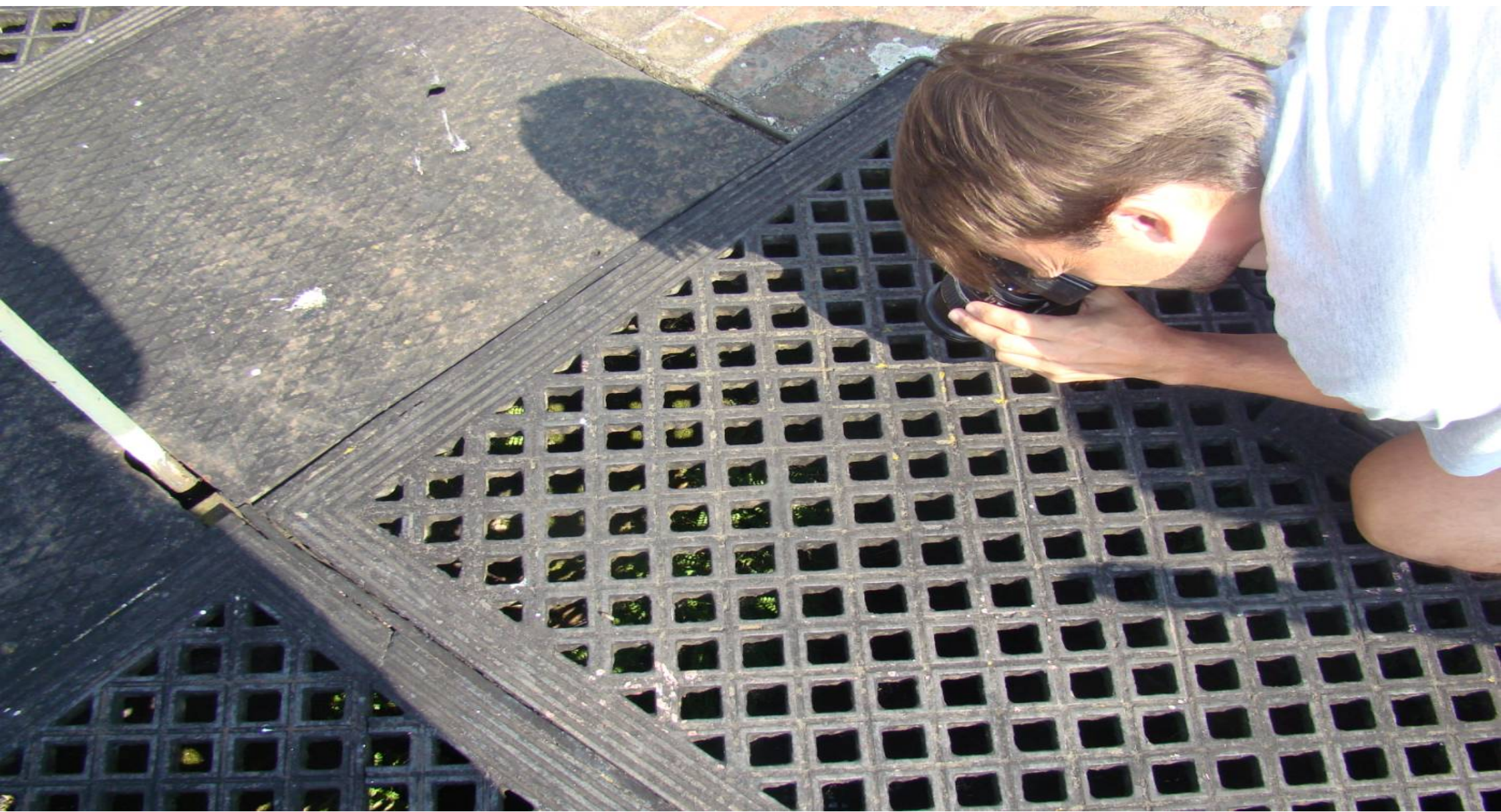

Gatunek	Lokalizacja	kategoria zagrożenia
Krwawnik kichawiec <u>Achillea ptarmica</u>	Narok	WO – NT
Snieżyczka przebiśnieg <u>Galanthus nivalis</u>	Narok	WO - NT
Róża francuska <u>Rosa gallica</u>	M. Kątami a Babim Lasem	WO - EN; PL - V
Zanokcica skalna (fot. 6) <u>Asplenium trichomanes</u>	Kąty	WO - LC
Paprotka krucha <u>Cystopteris fragilis</u>	Kąty	WO - NT
Rdestnica grzebieniasta <u>Potamogeton pectinatus</u>	Kąty	WO - LC
Kalina koralowa <u>Viburnum opulus</u>	Narok	-
Czosnek niedźwiedzi <u>Allium ursinum</u>	Narok	-
Salwinia pływająca (fot. 7) <u>Salvinia natans</u>	Kąty	WO – VU; PL - V
Zimowit jesienny <u>Colchicum autumnale</u>	m. Kątami a Babim Lasem	<u>WO-LC</u>
Skrzyp zimowy <u>Equisetum hyemale</u>	Ostrów <u>Narocki</u>	WO - VU
Bluszcz pospolity <u>Hedera helix</u>	Narok	-

Raport oddziaływania na środowisko

Modernizacja stopnia wodnego Chróścice na rzece Odrze dla
przystosowania drogi wodnej do III kl., obejmującej budowę
jazdu kłapowego oraz remont modernizacyjny śluzy dużej
wraz z budową sterowni i modernizacją awanportów śluzowych

Obszar przedsięwzięcia w zasięgu przebudowy urządzeń wodnych i koryta

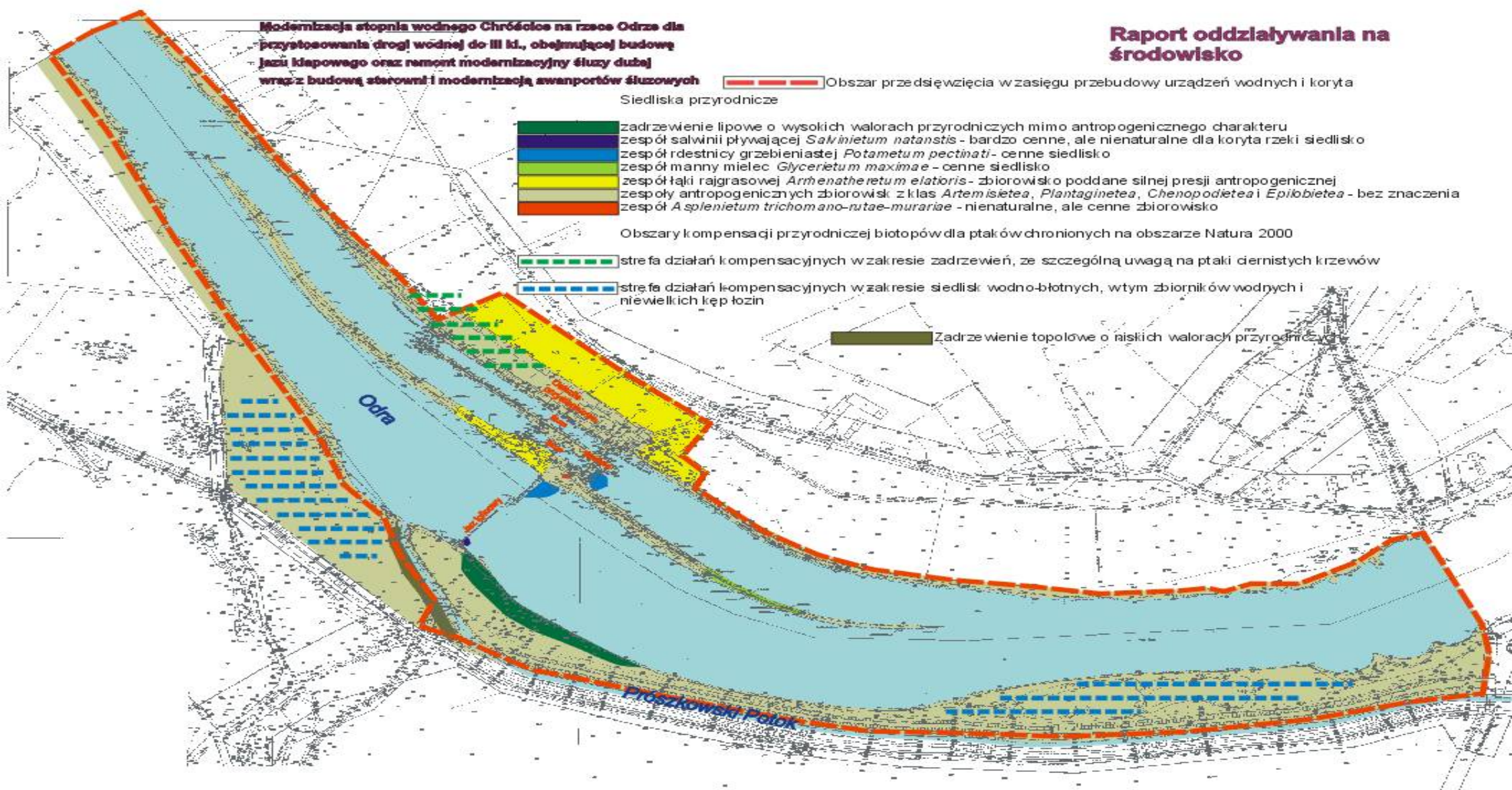
Siedliska przyrodnicze

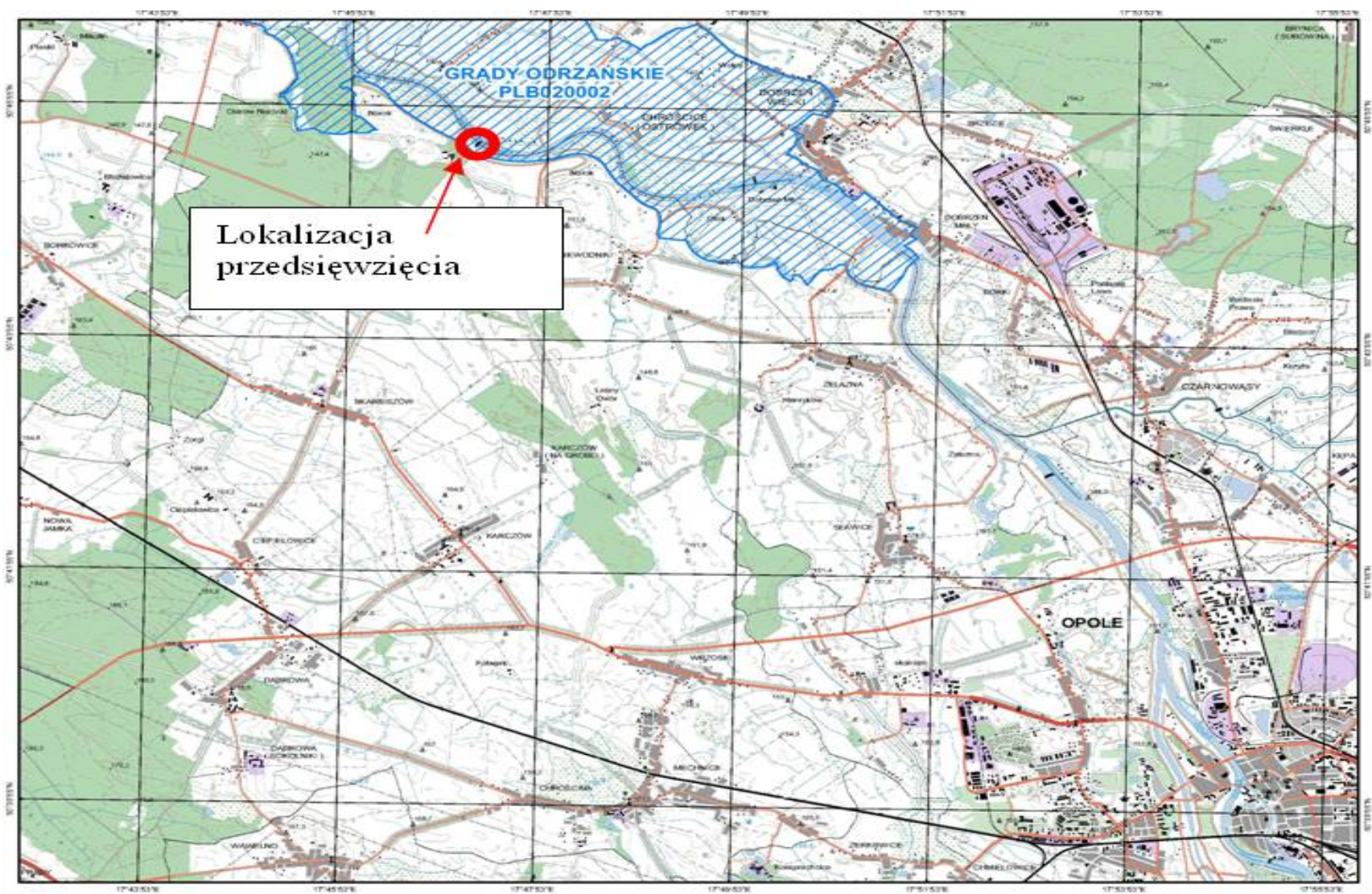
- zadrzewienie lipowe o wysokich walorach przyrodniczych mimo antropogenicznego charakteru
- zespół salwii pływającej *Salvinetum natans* - bardzo cenne, ale nienaturalne dla koryta rzeki siedlisko
- zespół młyny mielec *Glycerietum maxime* - cenne siedlisko
- zespół łąki rajgrasowej *Arrhenatheretum elatioris* - zbiorowisko poddane silnej presji antropogenicznej
- zespoły antropogenicznych zbiorowisk z klas *Artemisietea*, *Plantaginetea*, *Chenopodietea* i *Epilobietea* - bez znaczenia
- zespół *Asplenietum trichomanis-rutae-murariae* - nienaturalne, ale cenne zbiorowisko

Obszary kompensacji przyrodniczej biotopów dla ptaków chronionych na obszarze Natura 2000

- strefa działań kompensacyjnych w zakresie zadrzewień, ze szczególną uwagą na ptaki ciernistych krzewów
- strefa działań kompensacyjnych w zakresie siedlisk wodno-błotnych, w tym zbiorników wodnych i niewielkich kęp łązin

Zadrzewienie topolowe o niskich walorach przyrodniczych

Natura 2000 Dyrektywa Ptasia

PLB020002 Grądy Odrzańskie

arkusz: 8 / 8

Skala 1 : 50 000

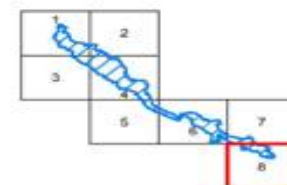

Aktualność danych: 14.04.2006
Data sporządzenia mapy: 14.04.2006

PLWIG 1992
Odczytowanie: Gauss-Kruger
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0.9993
Różnica osiowy: 0

EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry

- PLB020002
Grądy Odrzańskie
obszar specjalnej ochrony
ptaków
- sąsiadujące obszary specjalnej
ochrony ptaków

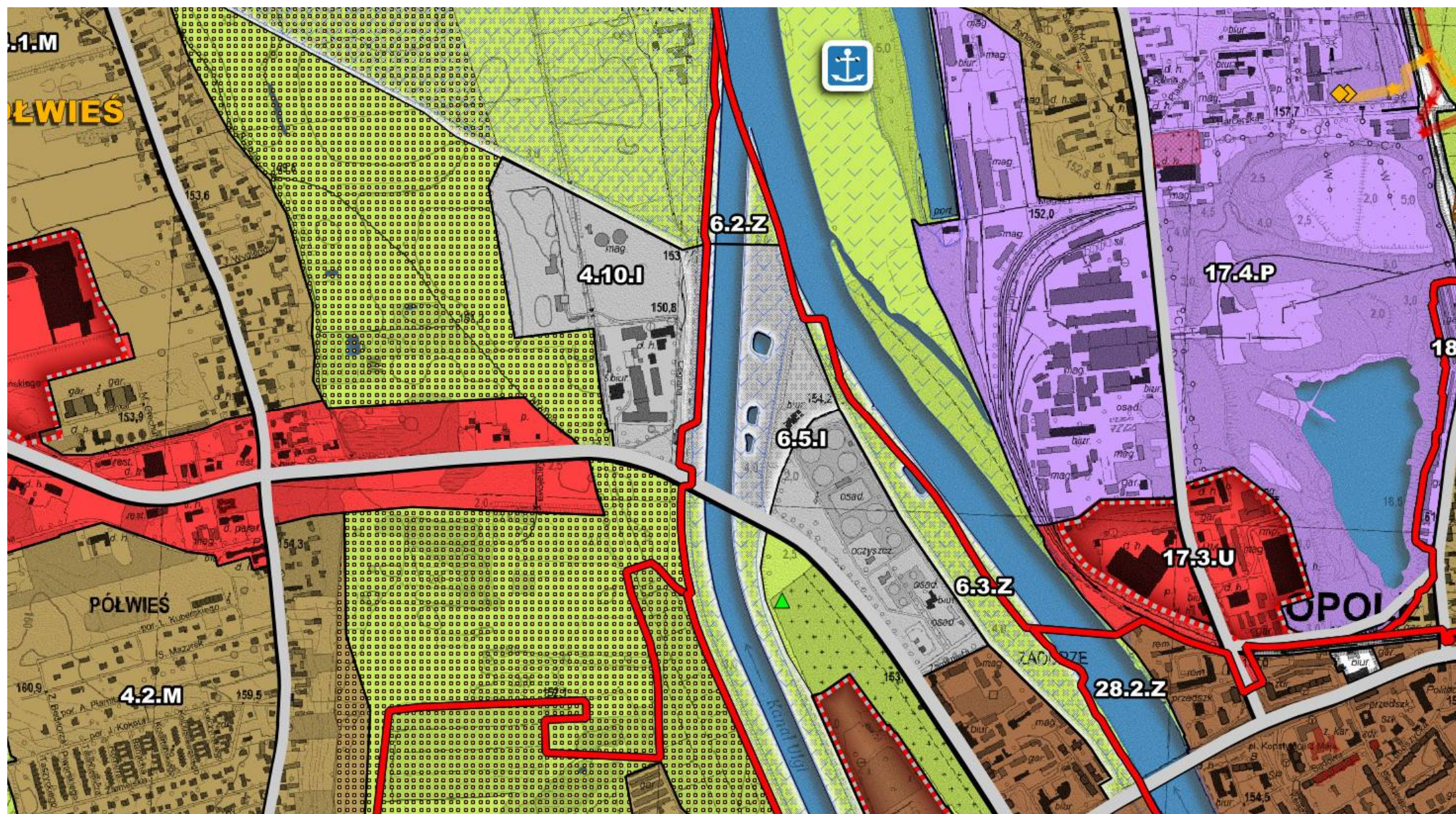
opracowane przez **TECH-EX**

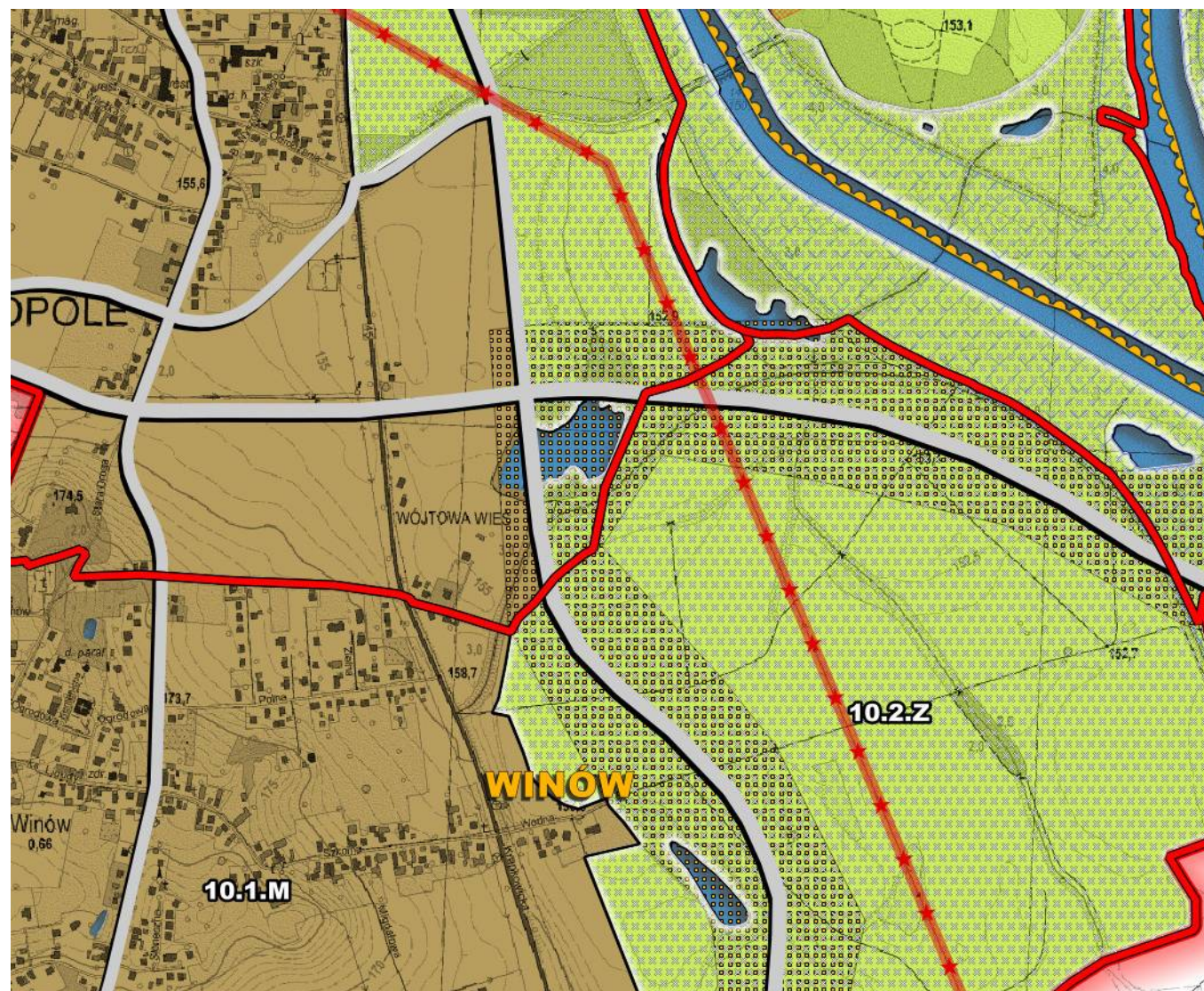
POTENCJAŁ PRZYRODNICZY DOLINY ODRY JEST NIEWYKORZYSTANY W PLANACH ROZWOJOWYCH GMIN

– DLACZEGO?

- 1. Nie jest w pełni rozpoznany – fragmentaryczne inwentaryzacje z różnych lat**
- 2. Jest nie lubiany i/lub nie ujawniany**
- 3. Jest źle chroniony – brak wizji i realizacji co, gdzie i jak chronimy**
- 4. Nie jest udostępniany lub jest udostępniany niewłaściwie**
- 5. Nie jest powiązany w rozwoju z koncepcjami rozwoju innych funkcji, w szczególności ochrony przeciwpowodziowej i turystyki oraz rekreacji**

= NIE JEST DOBRZE

ALE SĄ PRZYKŁADY POZYTYWNE

ZAGROŻENIA DLA WYKORZYSTANIA POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO

- *słaba infrastruktura turystyczno-rekreacyjna*
- *słabe udostępnienie walorów przyrodniczych*
- *słaba komunikacja, m.in. brak ścieżek rowerowych wzdłuż Odry*
- *brak informacji i promocji*
- *brak planu i koordynacji dla całej doliny*

MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA

Ujęcie przestrzenne: oś – dendryt

- **STREFA WYKORZYSTANIA BLISKIEGO – DO 1 KM**
- **STREFA WYKORZYSTANIA DALEKIEGO – W DOLINIE I DALEJ**

Ujęcie typologiczno-funkcjonalne

- **WYKORZYSTANIE REKREACYJNE**
- **WYKORZYSTANIE WYPOCZYNKOWE**
- **WYKORZYSTANIE SPECJALISTYCZNE**

Kto
to
skoordynuje?

ZADANIA DLA WYKORZYSTANIA POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO
w świetle Studium Zagospodarowania Przestrzennego Pasma Odry

- *budowa polderów: Chróścice, Żelazna II, Dąbrówka - Opole*
- *budowa zbiorników retencyjnych: Raszowa*
- *przebudowy węzłów wodnych: Krapkowice, Brzeg*
- *utworzenie rezerwatów Odra, Szakłak, Czapliniec nad Stobrawą*
- *utworzenie parków kulturowych Koźle, Relikty Puszczy Odrzańskiej,*
- *renaturyzacja części doliny z zalesieniami (ok. 1000 ha)*
- *dostosowanie Odrzańskiej Drogi Wodnej do III klasy EDW*
- *budowa kanału Odra – Dunaj*
- *szlak turystyczny Odry z połączeniami ze szlakami turystycznymi większych dopływów*

Wnioski

- 1. Bioróżnorodność w dolinie Odry jest szansą w planach rozwojowych dla miękkich funkcji rozwoju i zagrożeniem dla twardych – ale najpierw trzeba ją rozpoznać**
- 2. Wykorzystanie bioróżnorodności w rozwoju jest możliwe jedynie przy jej jednoczesnej ochronie**
- 3. O kompleksowej ochronie bioróżnorodności w dolinie pamiętamy przy okazji akcji lub programów UE, w normalnym życiu ją niszczymy**
- 4. Należy zerwać z polityczną poprawnością stwierdzenia, że wszyscy lubią i chronią bioróżnorodność w dolinie Odry. Jej stan się stale pogarsza, a zagrożenia rosną**
- 5. Ochrona przyrody w gminach o dużych walorach będzie możliwa jeżeli pójdą za tym środki finansowe**

Dziękuję za uwagę

Fundusze
Europejskie
Program Regionalny

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

